

УДК 911.3

Омельяненко К.Д.

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗОВАНОГО СПЕЛЕОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ СЛОВАЧЧИНИ

Темою даної публікації є огляд, характеристика та порівняння ресурсної бази печер України та Словаччини. А також можливі шляхи розвитку організованого спелеотуризму в Україні.

Ключові слова : спелеотуризм, Словаччина, печери, адміністрація печер.

Темой данной публикации является обзор, характеристика и сравнение ресурсной базы пещер Украины и Словакии. А также, возможные пути развития организованного спелеотуризма в Украине.

Ключивые слова: Спелеотуризм, Словакия, пещеры, администрация пещер.

The theme of the publication is an overview of the characteristics and comparison of the resource base of the caves of Ukraine and Slovakia. As well as possible ways of development of organized speleotourism in Ukraine.

Key words: Speleotourism, Slovakia, caves, Caves Administration

Актуальність даної теми визначається тим фактом, що активні види відпочинку все більше приваблюють туристів, як вітчизняних, так і закордонних. Екстримально - спортивні види туризму, в тому числі спелеотуризм, має величезний потенціал для розвитку в Україні. Але цей потенціал не використовується повною мірою. В багатьох країнах, спелеоресурсів менше, але вони використовуються з більшою ефективністю, залучають більшу кількість відвідувачів, а як наслідок приносять прибуток державі. В даній публікації ми розглянемо, як розвивається спелеотуризм за кордоном, на прикладі Словаччини; проаналізуємо досвід цієї країни з метою використання його в Україні, для залучення більшої кількості туристів та покращення стану печер.

Метою даної публікації є огляд і характеристика ресурсної бази для розвитку спелеотуризму в Словаччині та порівняння управління використанням печер в Україні та Словаччині для масового туризму. А також, внесення пропозицій щодо покращення рівня розвитку спелеотуризму в Україні на прикладі Словаччини.

Одним із основних засобів інформування громадськості про стан спелеотуризму в Словаччині, є сайт в інтернеті - www.ssj.sk, на якому розміщено повний та детальний опис засад та результатів діяльності Асоціації печер Словаччини. Праці на тему спелеотуризму в Словаччині зустрічаються у багатьох словацьких (J. Tulis, L. Novotný, P. Bella, J. Zelinka), польських (J. Piasecki, T. Sawiński, K. Strug, S. W. CZAJA), та німецьких (A. Pflitsch) авторів.

Протягом 2010 р. Україну відвідали 21,1 млн. в'їзних (іноземних) туристів. В тому числі організованих туристів – 1,2 млн осіб, і туристів з приватною метою 19,2 млн осіб. [1]

Україна має надзвичайно високий потенціал для розвитку спелеотуризму. На її території представлено понад 1100 печер. В Україні знаходиться найдовша в світі печера в гіпсах і друга по довжині в світі печера Оптимістична, далеко за межами України відомі кримські печери. Але спелеотуристичні ресурси України, використовуються неефективно і нераціонально. Розглянемо, для прикладу, як розвивається спелеотуризм в Словаччині.

Печери Словаччини вважаються унікальними. В країні велика кількість різноманітних карстових утворень. На протязі одного року словацькі печери відвідали більш як 720 тис туристів. У Словаччині відомі 4000 печер, 12 з них відкриті для огляду, вони обладнані для проведення екскурсій. [2]

Всі 12 печер які обладнані для проведення екскурсій, є національними пам'ятками природи. До Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО з 1995 року включені Охтінська арагонітова печера, печера Доміція, Гомбасецка печера і Ясовска печера, і з 2000 р. також Добшінська крижана печера. [3]

Деменівська печера Свободи – найбільша печерна система Словаччини. Вона знаходиться в національному парку Низькі Татри в Деменівській долині.

Протяжність печери - 8400 м, з них для огляду відкриті 1800 м. З 1933 р. в печері проводяться оздоровчі спелеокліматичні процедури.

Деменівська льодова печера - всього в трьох кілометрах від Деменівської печери Свободи знаходиться Деменівська льодова печера, відома ще з середньовіччя, про що свідчать написи на її стінах. Тут були виявлені кістки печерних ведмедів, зниклих 15 тисяч років тому. Її довжина 1975м, а глибина 57 м.

Для туристів печера була відкрита в 80-ті рр. XIX ст. Траса для огляду становить 650 м. В нижніх частинах печери знаходиться льодове покриття у формі поверхневого льоду, крижаних колон, сталактитів і сталагмітів.

Добшінська льодова печера - найбільш відомою і одночасно найбільшою льодової печерою в Європі є Добшінська льодова печера. Вона розташована в 20 км від селища Добшіна на території національного парку Словацький рай.

Вона була відкрита в 1870 р., а в 1887 році в числі перших печер електрифікована. У печері міститься 110 кубічних метрів льоду, який в багатьох місцях досягає товщини 26,5 метрів. Цей величезний підземний льодовик, крім поверхневого льоду, відомий льодопадами, льодовими сталагмітами і колонами.

Довжина печери 1232 м, і вона є складовою частиною печерної системи, що простягнулася на 21 кілометр. Для відвідування відкрито 475 м., екскурсія триває близько 30 хвилин. [2]

Печера Доміція - знаходиться біля містечка Плішивець. Її підземні коридори тягнуться на 5 км і йдуть під територію Угорщини, але там вже під іншою назвою (Барадла), як складова частина національного парку Аггтелек. Глибина печери - 12 м.

У 1932 р. були відкриті для туристів 1315 метрів печери. Її створили води підземної річки Вірш і Доміцького струмка. Коли приплив води в Вірші достатній, то на ділянці в 140 метрів по річці можна плисти на човнах і оглядати характерні щити і барабани, сталактити та сталагміти печери. [7]

Ясовська печера - Найдавніший печерний напис в Словаччині був виявлений в Ясовській печері. Він відноситься до 1452р.

Печеру довжиною 2811 метрів створило підземне русло річки Бодва. Печера була виявлена в середині XIII ст. Її травертинові утворення у формі завитків, барабанів, щитів, водоспадів були відкриті для відвідувачів спершу в 1846 р., а потім після ремонту в 1924 р.

Туристичну трасу довжиною 550 м можна пройти за 45 хвилин, але при цьому відвідувач повинен бути готовий подолати 314 сходинок, що піднімаються на висоту 360 метрів.

Охтінська арагонітова печера являє собою унікальне природне явище і вважається однією з трьох найкрасивіших у світі арагонітових печер. Довжина печери: 585 м. Глибина: 30 м. В печері багато спіральних і голчатих кристалів. Вони сформувалися у специфічних кліматичних умовах шляхом хімічної кристалізації карбонату кальцію. Арагонітова печера була відкрита в 1954 р., а в 1972 р. вона стала доступною для відвідувачів (на 230 метрів). [2]

Печера Дріни - вапнякова печера в Малих Карпатах у Словаччині. Печера розташована в 2 км від села Смоленіце на висоті 399 метрів над рівнем моря. Перші спроби проникнути в печеру було здійснено під час Австро-прусько-італійської війни. В 1934 р. відкрито 175 метровий маршрут для туристів. У 1950 р. інші частини печери були досліджені і в 1959 році відкриті. В даний час маршрут для відвідувачів становить 550 м в довжину і займає близько 30 хвилин. Загальна ж довжина печери - 636 м.

Карстова Бистрянська печера отримала свою назву від назви річки Бистрянка. Відвідувач може знайти її в південній частині села Бистра, недалеко від бази відпочинку Талі. Для відвідування цікаві такі зали як Скарбниця, Пекло, Катакомби. Печера використовується для спелеотерапії. Довжина печери: 2637 м, а глибина: 95 м

Гарманецька печера знаходиться на північному-заході від міста Банська Бистриця, на кордоні між гірськими масивами Велька Фатра і Кремніцькі Вершини, біля села Гарманець. Найбільша відкрита для доступу частина називається Собор пагод. Для печери характерні пагодоподібні утворення. Довжина печери 2763 м, а глибина 95м. [5]

Белянська печера - сталактитова печера в східній частині Бельянських Татр в Словаччині, найбільша і єдина відкрита для відвідування печера у Високих і Бельянських Татрах. Печера знаходиться на північному схилі гори Кобилля. Для відвідування печеру відкрили в 1884 р., а в 1896 р. в ній було проведено штучне освітлення, що зробило її першою печерою зі штучним освітленням у світі. Вхід в печеру розташований на висоті 890 метрів над рівнем моря. Довжина печери становить 3641м. Для туристів відкриті лише 2 ділянки. Найдовший екскурсійний маршрут складає 1370 метрів. Перепад висот на цьому маршруті становить до 125 м і долається на 866 сходинках.

Печера Бистрянська розташована на південній стороні Низьких Татр в безпосередній близькості від туристичних центрів Талі та Мито під Думбером. Вона складається з двох частин: Старої і Нової печер загальною довжиною більше 3 000 метрів. Печера має вигляд прірви з домінуючими мінералогічними драпіровками, що звисають з кальцитової кірки. З 1971 року деякі частини Бистрянської печери використовуються для сеансів спелеотерапії. [6]

Останньою серед доступних для відвідування печер Словаччини є Гомбасецька печера. Підземний храм з декількома залами знаходиться недалеко від міста Рожнява. До її визначних пам'яток відносяться тонкі травертинові завитки, іноді вони досягають трьох метрів.

Крім того печера багата на сталактити і сталагміти. Гомбасецьку печеру відкрили рожнявські спелеологи в 1951 р. Незабаром вона стала доступною для відвідувань. Для туристів відкрито 285 метрів і ця печера першою в Словаччині почала використовуватися для спелеотерапії.

Ці печери як безцінне і невідновне багатство світового значення потребують особливого захисту, догляду та презентації.

На відміну від України, де печери знаходяться в руках приватних підприємців або організацій, у Словаччині діє Адміністрація печер Словаччини. Це державна, професійна організація, підпорядкована Міністерству навколишнього середовища Словаччини. Адміністрація печер Словаччини займається охороною, моніторингом, документуванням, описом та створенням ГІС, обліком, дослідженням та обладнанням печер. Також ця організація здійснює освітню діяльність, яка орієнтована на захист печер і надає для публікування і пропагандистських заходів, направлених на захист печер, різні наукові дослідження і описи печер. Адміністрація печер Словаччини, займається видавничою діяльністю, випускає журнал *Aragonit*, який є професійним журналом. Він зосереджений на завданнях дослідження, захисту, документації та функціонування печер.

Співробітники Печерної адміністрації Словаччини, проводять еколого-освітні лекції в рамках їх робочих можливостей з нагоди різних подій (спелеологічні вечори в Словацькому музеї охорони природи і спелеології, День Землі, різних супутніх заходів під час виставок).

Адміністрація печер Словаччини, організовує наукові конференції «Дослідження, використання та охорона печер», починаючи з 2ї половини 90х років ХХ ст. В рамках програми представлені найновіші результати досліджень, моніторингу і захисту печер, деякі з них є результатом міжнародного співробітництва. Крім регулярних наукових конференцій, проводяться міжнародні професійні семінари, наукові симпозіуми, колоквиуми та інші заходи подібної орієнтації.

В рамках Міністерства навколишнього середовища Словаччини, Адміністрація печер Словаччини співпрацює з такими організаціями як Агенство з навколишнього середовища Словаччини, музей гірської справи Словаччини, гідрометеорологічний інститут Словаччини, інспекція оточуючого середовища Словаччини, музей охорони природи і спелеотуризму, державний геологічний інститут Dionýz Štúr. [4]

В Україні, яка має набагато більші печери в обох спелеорайонах (Крим та Поділля), обладнаними для екскурсантів є лише 7, а саме Мармурова, Еміне-Баїр-Хосар, Червона, Трьохглазка і Скельська в Криму та Кришталева і Вертеба на Поділлі. Есплуатація цих печер спрямована лише на отримання прибутків. Охорона, дослідження цих та інших печер здійснюються непрофесійно, загальнодержавна, чи хоча б регіональна програма захисту та розвитку відсутня. Тому не дивним є те, що і спелеологія, як наука, і спелеотуризм в Україні занепадають. Кількість туристів, що відвідують печери України зростає дуже повільно, переважно за рахунок відчизняних туристів, але навіть вони все частіше надають перевагу печерам інших країн, перш за все Східної Європи.

Можливим вирішенням проблем могло б стати створення в Україні аналогічної державної установи при Міністерстві охорони навколишнього природного середовища України. Ця організація могла б сконцентрувати, в першу чергу, наукові ресурси, спрямовані на дослідження печер, створити кадастр печер, не з точки зору їх спортивної складності, а з точки зору їх природоохоронної та рекреаційної цінності.

Ця організація могла б займатися визначенням печер, які можуть бути використані для масового туризму та здійснювати їх обладнання і експлуатацію.

Обов'язковою умовою існування такої організації, є її самоокупність. Прибутки можуть отримуватись від спелеотуристів які відвідують як обладнані так і спортивні печери. Також від добровільних внесків, міжнародних та вітчизняних грантів та реалізації державних програм.

1. Державна служба туризму і курортів - Довідка про динаміку туристичних потоків в Україні за 2010 рік - <http://www.tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2183>

2. Полезная информация о Словакии для туристов – Пещеры Словакии - <http://www.travel-slovakia.ru/caves.html>

3. Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky - Slovak Caves Administration - Show caves - <http://www.ssj.sk/jaskyne/sprístupnene/>
4. Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky - Slovak Caves Administration - <http://www.ssj.sk/sprava-slovenskych-jaskyn/>
5. О Словакии - Популярные пещеры Словакии - <http://www.magnetic.sk.eu/rusky/slovakia/pecery/>
6. Go2slovakia – Быстрянская пещера - <http://www.go2slovakia.com/ru/jaskyna/%D0%91%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%80%D1%8F%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D1%89%D0%B5%D1%80%D0%B0-2.html>
7. Полезная информация о Словакии – Пещера Домица - <http://www.travel-slovakia.ru/domica.html>